

Från envælde till demokrati – och sedan?

Debatten om monarkins ställning i den svenska parlamentariska demokratin fördes i TV-program i början av detta år och pågår nu av och till i pressen. När somliga menar att den svenska konstitutionella monarkin principiellt inte hör hemma i ett demokratiskt statskick, finns det också anledning att klargöra vad denna demokrati själv är.

Sverige har, liksom de flesta europeiska nationer, genomgått en utveckling från monarkistiskt envælde till demokrati – med eller utan en monark som statschef. Inget av Europas kungahus eftersträvar en återgång till ett tidigare kungligt envælde. Ett antal monarkistiska partier och rörelser önskar en sådan återgång, men det är då att notera att dessa representerar inget kungahus, utan representerar blott sig själva. Idéhistoriskt måste de betraktas som totalitära rörelser på den yttersta högerkanten, som vill utnyttja kungliga symboler för sina egna maktdrömmar.

Demokratins historia fr.o.m. den grekiska antiken via den romerska senaten fram till våra dagars parlamentariska demokratier har sin egen historia. Man kan säga att en bärande tanke från första början ända till idag är uppfattningen att flera personer gör bättre och säkrare bedömningar än bara en person ensam förmår att göra. Kungen höll sig med rådsherrar. Med tiden fick dessa alltmer att säga till om, slutligen har deras skara breddats. Bakgrunden till pluralistisk maktindelning utgår historiskt från kritiken mot ordningen med prästkungar, vilka betraktades som gudar eller närmast intill.

Prästkungar

Att lägga all makt samlad i en enda syndares händer är vanskligt, eftersom den goda viljan hos envar är splittrad och förmågan att göra gott är ojämn. Att hoppa både andlig och världslig makt på en enda hand, som hos t.ex. Faraon i Egypten eller Caesar i Rom och kejsarna i Östasien, förbjöds tidigt (3 Mos 1:7, 2:2, 3:5, 4:5, 7:5, 1 Sam 13:12, 1 Kung 12:32, 2 Krön 26:16). Att ha all makt samlad, som en prästkung har, kan bara Kristus klara av. Melki-Sedek, prästkungen i Salem (1

Mos 14:18) är en profetisk förebild för Kristi allsmäktighet på Jorden (Heb 5–7). Han som är "allt i alla" (Kol 3:11), skall en gång inte längre bli motsagd (Upp 21–22), utan alla knän skall böjas för honom (Fil 2:10). Så är det inte nu. Att idag, före Kristi återkomst, hoppa andlig och världslig makt på en hand, vore avguderier, ett brott mot det första budet.

Tvåregementsläran

Under den obrutna lutherska enhetskulturens tid var det, i alla fall i teorin, lättare att hantera världslig och andlig makt. Utifrån tvåregementsläran övervakade fursten, som var en bekännande kristen, att det världsliga regementet (det borgerliga offentliga livet) leddes i samklang med Guds ord och det andliga regementet (kyrkans förkunnelse, kyrkotukt etc). Fursten övervakade också att det andliga regementet i kyrkans lära och liv verkligen leddes utifrån Bibeln och Bekännelseskriterierna, vilka alla, även fursten, måste underordna sig. Caesaro-papismen, att fursten utnämner biskoparna, som varit en gemensam ordning för de ortodoxa som lutherska kyrkorna, ledde snart till en osjälvtändighet hos kyrkorna, en ängslig följsamhet, istället för att vara ett salt och ett ljus.

Mindre maktmissbruk på flera händer

De tendenser till maktdelning, som skedde under medeltiden, mellan påven och kejsaren, fick sitt tydligaste uttryck i Luthers tvåregementslära, och har sannolikt inspirerat Montesquieu i hans balansmodell för maktdelning, som U. S. A.:s konstitution bygger på, nämligen ett åtskiljande av presidentämbete, senat och Högsta Domstol och en från centralmakten fri kyrka. Denna konstitution är fortfarande oöverträffad och har kopierats av en rad länder, t.ex. Frankrike. En försämring innebär dock Montesquieus modell framför tvåregementsläran såtillvida att hans modell inte förutsätter att regenten (regeringen) skall vara bekännande kristen.

Demokrati eller majoritetsdiktatur

Vad är det för skillnad mellan demokrati och majoritetsdiktatur? Den 30 januari 1933 blev Adolf Hitler regeringschef i Tyskland med en koalition mellan NSDAP och Tysk nationella Partiet, fullt lagligt. Efter makttillträdet förbjöds Tysklands Kommunistiska Parti och de

återstående tillåtna partierna fick dela på de kommunistiska riksdagsmandaten. Med två nödfallslagar blev landet en majoritetsdiktatur ända till Maj 1945. Att det folkliga stödet för diktaturen efter de Allierades bombningar av de tyska städerna var minimalt, är inte svårt att föreställa sig.

Det finns all anledning att fråga sig: vilka spärrar finns det för att förhindra att en demokrati utvecklas i totalitär riktning? Historiskt har den främsta spärren varit att statsskicket har haft en konstitution – en grundlag – som inte kunde ändras utan bara tolkas, ibland med tillägg; att hela statssystemet säkras av ett genomtänkt och oåterkalleligt maktindelningssystem. En oförändringsbar konstitution av detta slag saknar Sverige, där riksdagsmajoriteten faktiskt kan ändra allt.

En demokratisk kultur

Demokratin måste göra halt vid en hel rad av hävdvunna rättigheter. Hos Montesquieu och de konstitutionella demokraterna måste en majoritet som beslutar om upphävandet av medborgarnas rätt till liv, hälsa och egendom betraktas som olaglig. I kollisionen mellan majoritetens intressen och den enskildes hävdvunna rättigheter måste den senares få företräde, annars upprätthålles inte rättssamhället. Till de hävdvunna rättigheterna hör också religionsfrihet, mötes- och församlingsfrihet, yttrande- och tryckfrihet, ja, allt det som brukar kallas "de demokratiska fri- och rättigheterna". Demokrati förutsätter en demokratisk kultur av hänsynstagande och respekt för oliktänkande. Dagens minoritet utgör ofta morgondagens majoritet, och vice versa.

Den spärr mot majoritetsdiktatur som en oförändringsbar konstitution innebär, ger sanktion och livsluft för en demokratisk kultur. Detta högtidliga halt som demokratin måste göra för rätten till liv, hälsa, familj, egendom, religionsfrihet och de demokratiska fri- och rättigheterna, kan mycket väl symboliseras av en konstitutionell monarki, som lika lite som de nämnda spärrarna mot totalitär maktfullkomlighet, eller naturlagarna eller matematikens grunder, kan avskaffas genom en omröstning i Riksdagen. Om demokratin inte erkänner gränserna för sin maktutövning blir den maktfullkomlig, totalitär och diktatorisk, den upphäver då sig själv. Sverige är en kungligt garanterad demokrati som bör förse sig med en oförändringsbar demokratisk och kristen konstitution.

Tillvarons provisorier

Varje statsskick har, och måste ha, ett drag av provisorium över sin form. Har landets ledning valt att ha monarki, är också detta någonting som gäller tillsvidare. 1804 avsatte de mest hängivna rojalisterna kung Gustav IV Adolf. Jean Baptiste Bernadotte valdes till kung Karl XIV Johan. Att försöka permanenta statsskickets *former* och inte bara dess bärande idéinnehåll till att gälla oavsett de faktiska behoven, vore ett avgudereri; ett försök att hålla fast stunden i tidens forsande malström (Mark 9:5; Luk 9:33). Rent mänskliga ordningar kan förbättras eller försämrans. När verkliga förbättringar kan göras så bör de göras. Men där bör inte vara någon klåfingrighet som strävar efter förändringar för dess egen skull, för den hållningen är lika statisk som en rigid fasthållning av äldre ordningar vars enda legitimitet är att de gällde tidigare.

Den nuvarande svenska kungafamiljen är mycket omtyckt av det svenska folket. Denna popularitet bottenar i denna familj själv. Om kungafamiljen inte förmår att hålla en hög moralisk halt och ett gott politiskt och religiöst omdöme, så blir inte bara monarken ifrågasatt, utan även själva monarkin. Den typen av skriverier som brittiska och norska kungahusen råkat ut för beror på dessa familjers eget leverne. Kung Konstantin av Grekland förorsakade att monarkin avskaffades där, genom politiska äventyr på den yttersta högerkanten, liksom tidigare kung Victor Emanuel av Italien. Dessa kan då jämföras med kung Carlos av Spanien, som väntade ut diktatorn Francos frånfälle och stödde avvecklingen av fascismen och utvecklingen till demokrati. Han lever alltså upp till bilden som levande rikssymbol. I längden tror jag inte att någon kan avvara en diskussion om vad vi bör ha kungahuset till, där också kungen själv får säga vad han vill vara och göra.